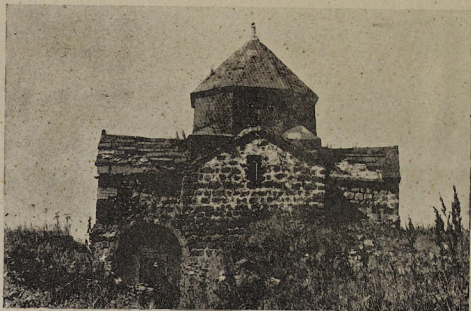

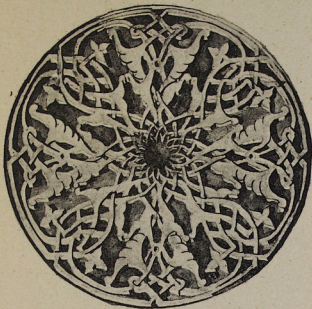
Յիւն. Ս. Եաթրնիոց եկեղեցու դար. դուռ.
 Севанъ. Дверь церкви св. Апостоловъ
 Sevan. la porte de l'église de S. Apôtres

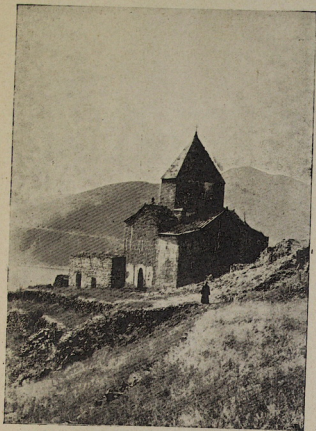
М. Севанъ.
Ц. св. Апостоловъ.

Սեւան. Առաքելոց
եկեղեցի.

Sevan, Eglise de
S-tz Apôtres.

Ս. Առաքելոց նկ. դռան վարդազարդը
 Севанъ. Розетка двери церкви св. Апостоловъ.
 Sevan. Rosette de la porte de l'église de S. Apôtres.

Մ. Շեան
Ը. Ս. Եօաննա,

Սեան. Ս. Կարապետի
եկեղեցի

Sevan, Eglise
de s. Jean.

М. Сезанн.
Ц. св. Богородицы.

Սեւան. Ս. Էստրադամնի
եկեղեցի

Sevan, Eglise
de Sainte Vierge

ՍԵՒԱՆ

Ե. ԼԱԼԱՅԵԱՆԻ

Սևանայ կղզին.—Պատմական տեսութիւն.—Վանքի պատմական էջօլիցիան.
—Միաբանների կեանքը.—Վանքի նկարագրութիւնը.—Վանքի որբութիւնները,
եկեղեցական զարդերն և անօթները.—Վանքի ձեռագիրները.—Վանքի կալուած-
ները.—Արձանագրութիւնները.—Տապանադիրները:

Սևան կղզին.—Սևանի հոգեպարար վանքը յուսեթական ան-
դորբութեամբ հանդիւմ է համանուն կղզու կատարին, իբրև ար-
տայայտութիւն մարկային հոգու զէպի բնութեան անհուն գեղեց-
կութիւնը տածած խոր զգացմունքի:

Կղզին փայլում է Դեղամայ գեղածածաղ լճում որպէս մի
զոհար՝ կապտադոյն, յստակ կոհակներէ մէջ, հրապուրելով աշ-
խարհային յոգեբիրց ուժասպառ՝ խաղաղութեան կարօտ հոգիները:
Կղզին գտնւում է լճի արևմտեան ափից մօտ երկու կիլո-
մետր հեռու, 63°40'30"—40°34'38" աստիճանների տակ. հրաբլդ-
խային ծագումն ունի և ներկայացնում է մի լայնանիստ բլուր՝
լճի մակերևոյթից 450 ոտնաչափ բարձր, ձգուած արևմուտքից
զէպի արևելք, մօտաւորապէս մի կիլոմետր երկարութեամբ և կէս
կիլոմետր լայնութեամբ: Սրա ամրոց մակերևոյթը հաւասար է
19 դեսետին, 1630 ք. սաժէնի, Բլրի գագաթը հարթ է, հիւսի-
սային և արևելեան կողերը պատած են շիկազոյն որձաքարի ուղ-
ղահայեաց լճիկ քարոժայւերով, հարաւային կողը, որ նոյնպէս
նաւակների համար անմատչելի է, շատ գեղեցիկ է, որովհետև
տոփի (tus) ահագին կոշկոռները ջրի ազդեցութեամբ բազմազան,
գեղեցիկ ձևեր են ստացել, Հարաւ-արևմտեան կողմը ցածրադիր
մի տափարակ է տարածւում, լճի մակերևոյթից հազիւ երկու
մետր բարձրութեամբ և մօտաւորապէս մի դեսիաւտին տարա-
ծութեամբ: Բլրի գագաթը ծածկուած է մեծ մասամբ չեչաքարով
և բազալտով, այս պատճառով և՛ բուսականութիւնը շատ աղքատ
է. մինչդեռ ստորին, տափարակ մասում աճում են ուռենիներ և
բարդիներ, որոնք գեղեցիկ ճեմելիներ են կազմում, ինչպէս նաև

մի քանի խնձորենիներ ու թթենիներ, բլրի վրայ ոչ մի ծառ չկայ. պատահում են միայն մասրենի, ապիրակ, զանազան ծաղիկներ, ինչպէս մեխակ, զանգակածաղիկ և այլն, իսկ տապառածոտ կղզիքն ու նրանց ձերպերը պատած են գաղտնասերմ բոյսերով:

Ամառը Սևանայ կղզին իւր մեղմ, հովաշունչ կլիմայով սքանչելի է, մինչդեռ վեց ամիս տևող ձմեռը՝ անտանելի, մանաւանդ երբ փչում է արևելեան քամին, որ Սոթ է կոչւում, Սոթը դաւառի անունով: Այս ժամանակ լիճը սաստիկ արեկոծւում է, նաւազնացութիւնը դժուարանում և նոյն իսկ անկարելի դառնում: Հիւսիսային կողմից էլ երբեմն փչում է Քօլի՝ քամին, խիստ խոնաւութիւն բերելով: Իսկ ամբողջ աշնան ընթացքում փչում է արևմտեան քամին, որ Արարատեան դաշտից գալով կոչւում է Քաշտնի քամի, և չոր է ու ցուրտ:

Պատմական տեսութիւն.—Մարբիւրներ.—Սևանայ վանքի վերաբերութեամբ պատմական տեղեկութիւններ գտնում ենք Յովհաննէս կաթողիկոսի, Ասողիկի, Ստեփանոս Օրբելեանի, Առաքել Դաւրիժեցու և այլ մատենագիրների մէջ անցողաբար յիշատակուած: Մի ամբողջական, ամփոփ պատմութիւն մինչև ժԸ դարը չի երևում, այս ժամանակ միայն կազմւում է մի շատ համառօտ գրուածք՝ «Վէպ ծովակին Գեղամայ և երջանիկ կղզւոյն Սևանայ, որոյ և ընակչացն»։ Ի Զաքարիա վարդապետէ Գուլասպեան Բէհրութեան, յաշակերտէ տն. Պօղոսի Առաքինազարդ սրբոյ Արհի եպիսկոպոսի Պրուսայի և Նիկոմիդիոյ, յամի տեառն 1825 ի նոյն սուրբ և երջանիկ կղզւոյ: Այս աշխատութիւնը դեռ ևս չի հրատարակուած: Հագիւ հինգ տարի անցած երևում է համեմատաբար աւելի մանրամասն մի գրուածք. «Պատմութիւն անցից անցելոց Սէվանայ վանուց»: Այս աշխատութիւնը 1870 թուին Նզիա վարդապետ Զալալեանի ձեռքով արտագրուած է կապտագոյն թղթից կազմած մի մեծ մատեանի մէջ, որ պահւում է Սևանայ վանքում, և յաջորդ 1871 թուին տպուած է Վաղարշապատում: Ինչպէս երևում է, արտագրելով մի մեծ մատեանի մէջ վերոյիշեալ աշխատութիւնը՝ միաբանութիւնը ցանկացել է կազմել մի յիշատակարան հետզհետէ նշանակելու յիշատակութեան արժանի դէպքերը:

Նւ յիւրաի, Գիւմուշխանեցու պատմութեանը հետևում է Սևանայ վանքի անշարժ կայքերի ցուցակագրութիւնը, յետոյ գալիս է Սևանայ վանական գրադարանի գրացուցակը և ապա «Արժանաւոր պատմութիւն պատահմունսն ի մէջ Անապատիս, երթ և եկ միաբանից, թէ վախճանելոց օրական ժամանակագրութեամբ և թէ պայմանագրութիւնը»: Այստեղ, եթէ երեսների վրայ գրուած

է թէ 1830 և 31 թուականներին ինչ միաբաններ են ընդունուել վանքում և թէ ինչպէս 1851 և 1853 թուականներին մի մի քուրդ Սևանայ վանքում քրիստոնէութիւն են ընդունել: Սրանից յետոյ բաւականաչափ բաց թերթեր են թողնուած, երևի յիշատակարանը շարունակելու յուսով, որից յետոյ գրուած է. Պատմութիւն Սևանայ, աշխատասիրեաց Յակոբ վարդապետ Սիւնեաց ի միաբանութենէ ս. Էջմիածնի. ի հայրապետութեան Տ. Տ. Մատթէոսի և ի վանահայրութեան սուրբ անապատիս Յարութիւն բարեջան վարդապետի Մարջանեանց Շիրակացւոյ. 1862 թ. ի Սևան, Այս, վաթսուներեանների մէջ ամփոփուած պատմութիւնը, որ դեռ ևս չէ տպագրուած, մի համառօտութիւն է Մանուէլ վարդապետի աշխատասիրութեան, մի կարևոր յաւելումով, այն է 1830—1862 թուին եղած վանահայրերի գործունէութիւնը:

Մատենան աւարտում է այս Յակոբ վարդապետի «Քերթուած տխրունիք» խորագիրը կրող բանաստեղծութիւններով:

Ներկայ վանահայր սրբազան Մարգինեպիսկոպոս Փիլոյեանը ևս, օգտուելով զլիաւորապէս վերոյիշեալ աշխատութիւններից կազմել է Սևանայ վանքի պատմութիւնը՝ հասցնելով մինչև իւր վանահայրութեան օրերը: Այս աշխատութիւնը տպուից «Նովիւս» շաբաթաթերթի 1906 թուի համարներում:

Առաւելապէս Ջաքարիա վարդապետ Գիւլասպեան Բէհրութեանի աշխատութիւնից քաղելով Յովհաննէս եպիսկ. Շահխաթունեանի իւր «Ստորագրութիւն կաթողիկէ Էջմիածնի և հինգ զաւառացն Արարատայ» աշխատութեան մէջ տալիս է Սևանայ պատմութիւնը (Բ. հատոր եր. 308—235).

Կիւմիւշխանեցու աշխատութիւնից էլ զլիաւորապէս օգտուելով Հ. Ալիշանը իւր «Սիսականում» տուել է Սևանայ պատմութիւնը, շատ անցողաբար անցնելով Կիւմիւշխանեցու պատմութեան աւարտից՝ 1830 թ. մինչև իւր «Մամանակի» 1890 թ. պատմութիւնը:

Լրագրների մէջ ևս կան զանազան ճանապարհորդական ակնարկներ ու տպաւորութիւններ Սևանի վանքի մասին, որոնցից նշանաւորը Մուրացանինն է, «Նոր-Դարի» 1891 թ. 130—139 համարներում տպուած:

Հ. Սմբատեանի «Գեղարբունիք» գրքում էլ, բացի վերոյիշեալ աղբիւրներից արտագրուած հատուածներից, կամ նաև Սևանայ միաբանութեան ուղղած մի քանի կոնդակների պատճենները: